

Oponentský posudok

habilitačnej práce Mgr. Eleny Ciprianovej, PhD.

Metafora ako kognitívny, jazykový a kultúrny fenomén v angličtine

Habilitačná práca Mgr. Eleny Ciprianovej, PhD., ktorú autorka predkladá v podobe monografie *Metafora ako kognitívny, jazykový a kultúrny fenomén v angličtine* (2013), sa zameriava na problematiku metafory z rôznych aspektov – kognitívneho, jazykového i kultúrneho, s dôrazom na kognitívny prístup k skúmanému fenoménu. Autorka si v monografii v duchu moderného interdisciplinárneho uchopenia problematiky zvolila správnu cestu, pretože len v interdisciplinárnom a transdisciplinárnom prepojení možno dospieť k uspokojivým výsledkom, ktoré majú význam pre prax.

Vo svojej práci si autorka zvolila za cieľ objasniť základné piliere interdisciplinárnej teórie konceptuálnej metafory a na základe príkladov jazykovej realizácie metafor poukázať na vzorce konceptualizácie abstraktných javov v myslení rodených hovoriacich. Autorka sa dotýka problematiky metafory aj z pohľadu vzťahu konceptuálnej metafory a kultúrneho kontextu. Metaforu skúma na rovine konceptuálnej i jazykovej, pričom k výskumu pristupuje komparatívne – sleduje typy kontextuálnych metafor v angličtine v porovnaní s inými jazykmi, čo jej umožňuje lepšie overovať hypotézu o existencii univerzálií a kultúrnych špecifík konceptuálnych štruktúr a ich prejavov v jazyku.

V prvej, teoreticky ladenej kapitole *Metafora v kognitívnej lingvistiky* autorka predstavuje teoretické východiská chápania metafory v kognitívnej lingvistiky, pričom vychádza hlavne z prác kognitívnych lingvistov (G. Lakoff, M. Johnson, R. W. Gibbs, J. Grady). Metaforu predstavuje ako obraz myslenia, ktorý sa tvorí na základe opakujúcich sa senzomotorických a kinestetických skúseností nadobúdaných od útleho detstva. V tejto časti práce pozitívne hodnotíme reflektovanie najnovších poznatkov kognitívnej lingvistiky.

V ďalšej kapitole sa venuje kategorizácii metaforických výrazov v anglickom jazyku, pričom vychádza z prác kognitívnych lingvistov Lakoffa a Johnsona, ale aj ďalších autorov, ktorí sa zaoberajú kategorizáciou metafory z rozličných aspektov. Za veľmi podnetnú z hľadiska pochopenia pôvodu metaforického prenášania považujeme kapitolu *Metafora a kultúra*, v ktorej sa autorka venuje vzťahu metafory a kultúrneho kontextu. Na príkladoch existencie rovnakých metafor vo viacerých jazykoch dokazuje, že v metaforickej obrazotvornosti pôsobia univerzalistické tendencie, na druhej strane však upozorňuje na

konceptuálne metafory, ktorých štruktúra istým spôsobom odráža kultúrne špecifické vnímanie sveta vychádzajúce z historicko-ideologického vývoja komunity a celkového spôsobu jej života. Upozorňuje tiež na fakt, že o medzikultúrnych rozdieloch možno hovoriť aj v tom prípade, ak členovia odlišných kultúr používajú rovnaké metafory, ale s rozdielnou preferenciou konceptualizácie cieľových domén. Súhlasíme s autorkou, že táto oblasť ponúka priestor na ďalší, systematickejší výskum, ktorý by pomohol odhaliť hlbšie kultúrno-historické príčiny týchto rozdielov.

Výskumnú časť práce tvorí kapitola *Metaforické významy oka v angličtine a v slovenčine*. V nej autorka analyzuje metaforický prenosmerujúci z domény ľudského tela k abstraktným konceptom. Analýze podrobuje metaforické významy oka v angličtine a v slovenčine. Hlavnou výskumnou metódou autorky je korpusová analýza, ktorú považuje zanjvhodnejšiu z hľadiska získania autentického materiálu. Tenautorka získava z dostupných jazykových korpusov s podobnou štruktúrou, konkrétne z Britského národného korpusu a Slovenského národného korpusu. Z uvedených korpusov extrahuje slovné spojenia s lexémou eye/oko, ďalej ich triedi na doslovné a prenesené významy, na čo si stanovuje vlastné presné kritériá, pričom sa opiera o skúsenosti iných autorov z dostupnej literatúry, napr. skupiny kognitívnych lingvistov (PraggleJazGroup, 2007). Tým, že si autorka stanovila presné kritériá, podarilo sa jej dospieť k validným výsledkom, z ktorých mohla vyvodiť presvedčivé závery. Z hľadiska stanovených cieľov považujeme zvolený metodický postup autorky za vhodný a jediný možný, keďže zatiaľ nie je dostupný počítačový program, ktorý by dokázal rozpoznať metaforické použitie slov v korpuse.

Prínos monografie E. Ciprianovej vidíme hlavne v nastolení problematiky metafory z viacerých aspektov – kognitívneho, jazykového i kultúrneho. Takýmto viacaspektovým a interdisciplinárnym prístupom sa jej podarilo predstaviť problematiku metafory v celej svojej komplexnosti. Výsledky výskumu môžu byť podnetom aj pre ďalší systematickejší výskum, napr. v oblasti porovnávacej lingvistiky, kultúrnej antropológie, či translitológie. Význam monografie vidíme aj v rovine praktického využitia výsledkov výskumu pre potreby pedagogickej či prekladateľsko-tlmočnickej praxe, pretože práca poskytuje množstvo príkladov, ktorými autorka upozorňuje na dôležitosť poznania nielen kultúrnych, ale aj mentálnych rozdielov medzi kultúrami.

V globále hodnotíme habilitačnú prácu Mgr. Eleny Ciprianovej, PhD. ako prínosnú a inšpiratívnu nielen z hľadiska výskumu parciálnej problematiky, akou je výskum metafory, ale aj z hľadiska využívania interdisciplinárných prístupov vo výskume všeobecne. Práca nepochybne svedčí o dobrej orientácii autorky v danej problematike, čo nakoniec dokumentuje

aj obsiahla použitá literatúra, na ktorú sa v práci často odkazuje a v prípade potreby ju aj vhodne cituje. Čo sa týka formálnej stránky práce, jedinou pripomienku máme k citovaniu z anglických zdrojov. Keďže je celá práca napísaná v slovenčine, žiadalo by sa v poznámke pod čiarou uviesť slovenské preklady týchto citácií, aby boli dostupnejšie aj čitateľovi, ktorý neovláda anglický jazyk.

Z predloženej práce je zrejmé, že autorka má hlboké teoretické poznatky v danej problematike, ktoré dokáže vhodne aplikovať vo svojom výskume. Zaujímalo by nás, či vidí perspektívu v aplikovanom výskume metafory na základe korpusových dát a ako tieto poznatky a výsledky výskumu aplikuje v pedagogickej praxi. Z ukážok konkordancíflexémy oko v Slovenskom národnom korpuse (s. 63) je zrejmé, že SNK čerpal okrem pôvodných slovenských textov aj z textov prekladových. S tým súvisí otázka, či autorka uvažovala aj o faktore prekladu ako jednej z možných príčin konceptuálnych podobností jazykov (ide najmä o podobnosti, ktoré môžu vzniknúť na základe preberania mentálnych obrazov z východiskového textu pri transfere do cieľového jazyka).

Predložená habilitačná práca Mgr. Eleny Ciprianovej, PhD. spĺňa všetky požiadavky habilitačného konania, a preto **odporúčame**, aby bola prijatá ako podklad habilitačného pokračovania a aby bol autorke po úspešnej obhajobe udelený vedecko-pedagogický titul **docent** v odbore 2.1.32 cudzie jazyky a kultúry.

V Nitre 3. marca 2015 prof. PhDr. Edita Gromová, CSc.

Katedra translatológie

Filozofická fakulta UKF v Nitre